

134

1960
37

SSAB

**Financial Matter
Swedish taxes, etc.**

10 augusti 1960

Herr Civilingenjör Olle Stenberg
Stenbergs Maskinbyrå AB
G. Brogatan 30
STOCKHOLM C

Broder:

Jag har med stort intresse läst Din PM beträffande Kvarntorps skifferförsörjning. Beträffande detaljerna kommer väl överingenjör Lundin att hålla sig i kontakt med Dig. De synpunkter jag eventuellt kan ha meddelat jag honom. Det är endast en sak, som jag skulle vilja framhålla och det är angående vad Du yttrar om förhållandena och möjligheterna i en framtid, säg om ca 40 - 80 år.

Jag tror, att det är ytterst oförsiktigt att över huvud taget fälla något som helst omdöme om vilka förutsättningar som då finns. Det är nu över 40 år sedan jag började som ung bergsingenjör, och man gör ju lätt den reflektionen, att om man då försökt spå om förhållandena 1960, så skulle man gjort förfärliga misstag. Om man letar reda på den skifferoljeutredning, som under första världskriget utfördes av professor Valfrid Pettersson och bergsrådet Dillner, skulle Du finna, att man då uppskattade Sveriges totala konsumtion av olja 1956 till ca 500.000 m³. I realiteten blev den ungefar 20 gånger större. Jag minns att under min första tid som martin- och hyttingenjör i Bofors varo vi tacksamma om vi fingo ett pris fritt Striberg för fosforfattig rik järnmaln av 6 - 7 kr per ton, under det att dagspriset för fosforrik norrländsmalm väl nu ligger på omkring 60 kr. Sådana företag som Bofors och Stora Kopparberg kämpade ju på 1920-talet med oerhörd svårigheter, för att inte tala om järnindustriens svrigt i landet. Så sent som omedelbart före andra världskriget kostade exempelvis armeringsjärn 11 - 12 öre per kg och i dag ligger ju priset mellan 60 och 70 öre.

Tänker man på oljan, så kan man observera, att oljeförbrukningen i USA idag väl ligger på 400 till 500 milj. ton per år och i Indien, som väl har dubbelt så stor befolkning, är konsumtionen 3 till 4 milj. ton. Hur blir det med oljekostnader och kostnader för derivat av olja när de underutvecklade länderna börja konsumera som vi i västern för att inte tala om Amerika? Exemplen kunna ju mångfaldigas, varför jag skulle vilja råda Dig att begränsa varje slag av prognos till vad som kan vara normal amorteringstid, framför allt ifråga om kostnader och priser. Även för en sådan tid blir man kanske tvungen att göra stora misstag, men utöver denna kan man absolut inte gå. I stället för att yttra något bestämt skulle jag - om jag skulle skriva en sådan sak - helt enkelt säga ifrån att för en så långt framskjuten tid är det icke möjligt att förutspå vilka förutsättningar som kunna finnas.

Den tekniska utvecklingen går ju fort, och det är nog inte lätt att ens göra ett uttalande om vad kostnaderna för underjordsbrytning bli om 40 år. Om man på 1920-talet skulle räknat på underjordsbrytning vid Kiruna, så hade man nog kommit upp till konkurrensmässigt omöjliga kostnader. Likasänt så bryts ju nu 2/3 av malmen genom underjordsbrytning.

Jag hoppas Du inte tar illa upp mina påpekandet i detta fall, men
jag fick verkligen en chock när jag såg hur Du uttalar Dig om förutsätt-
ningarna så långt fram i tiden som x mpelvis 70 - 80 år.

Med hjärtliga hälsningar,

Din tillgivne

Claes Gejrot

P.S.

På uppdrag sänder jag brevet utan direktör Gejrots underskrift,
då direktör Gejrot efter att ha dikterat brevet reste bort för att inte
återkomma förrän i morgon.

Sekr.

REKILSTUNA	GÖTEBORG	HÄLSINGBORG	KARLSKOGA	LINKÖPING	ASSOCIERAD MED
KUNGSGATAN 14	G. HÄRVÄGSTAN 16A	GÄNGSTEGATAN 17	KUNGSTAVÄGEN 18A	TORGATAN 6	PEERH. EHAY. KAFUS & CO
TEL. 016/2 59 20	TEL. 031/11 24 26	TEL. 126 20	010 92	TEL. 2 62 98	ENGLAND OCH SYDAFRIKA
NÖRRKÖPING	SÖDERHAMN	ÖREBRO	ÖRNSKÖLDSVIK	PATTERSON, TEELE AND DENNIS	
KVÄV. SÖDERTUGATAN 2	HÖRSTULLGATAN 1A	FREDGATAN 12	STORGATAN 16	U. S. A.	
TEL. 011/3 95 50	TEL. 0270/1 39 09	TEL. 019/12 38 04	TEL. 118 54		

LESTÄMÖTER AV FÖRGJINGEN AVUTORISERADE REVISÖRER

L. T. BOHLIN - E. BÅGECK - E. HOLMLUND - C. AF UGGLÅS - S. NÄCKSTAD - B. HÄGG - E. SVENESON - P. LILLJEGREN
 Å. FELQUIST - Å. WEISNER - A. SÄCKER - E. KARLSSON - E. LINDBRÖM - N. JANSSON - R. NYLANDER - T. HÖGBERG
 T. TILLMAN - E. GEFORS - A. AMILCH - E. ALEXANDERSSON - E. JOHANSSON - B. FRIDMAN

EL/GA

Stockholm den 29 november 1960.

Direktör Åke Tydén
 Svenska Skifferolje AB
 Box 347
Örebro

Broder,

Oljeskifferutredningen

För ordningens skull ber vi härmad få bekräfta vad Du med anledning av vårt brev den 23 ds meddelade vid telefonsamtalet sistlidne fredag.

Beträffande den på vår begäran verkställda beräkningen av minimi-avskrivningsbehovet för tiden 1/7 1946 - 30/6 1960 bekräftar jag, med hänsyn till de handlingar som tidigare översänts, Din upplysning att den beräkning, som tillställdes oss den 23 ds och vilken slutar å totalt 53,7 milj. kronor, är att anse som den från bolagets sida principiellt slutt giltiga.

I fråga om de förhållanden, som -- utöver avskrivningar, omkostnadsförla nyanläggningskostnader, lagerreservförändringar, rökgasskadesstånd och statssubventioner -- bör beaktas vid vår beräkning av de verkliga rörelseresultaten, noterar jag Ditt meddelande, att enligt Eder uppfattning inga poster av väsentlig betydelse utöver de här anförla bör beaktas, frånsedd dock "lagret" av i Ljungströmfältet inmatad elenergi. Beträffande sistnämnda kostnader skulle Du senare återkomma med uppgift om ställningen vid de balansdagar, som här blir aktuella. Du nämnde även, att Du ämnade överlämna en uppställning över vissa extraordnära kostnader.

I anslutning till det ovannämnda bekräftar jag även Din uppgift, att några tillredningsarbeten för skifferbrytningen avseende flera år framåt icke förekommit, undantagandes räkenskapsåret 1946/47, då en viss balansering av sådana kostnader förekom.

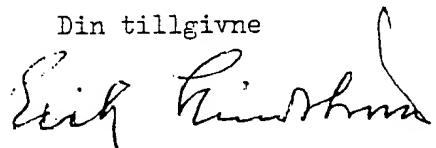
Jag bekräftar likaledes Din upplysning, att det enligt Eder uppfattning icke är motiverat att vid utredningen av de verkliga årsresultaten

verkställa särskilda beräkningar rörande räntor under byggnadstiden samt normala igångkörningskostnader för de under tiden 1946-60 tillkomna nya anläggningarna. Kostnader av nämnd slag har, enligt vad Du framhöll, förekommit mer eller mindre nästan varje år, varför det icke skulle vara någon mening med att beräkna desamma, särskilt som ett aktiverande av dessa kostnader vid resultatutredningen självfallet måste förknippas med en avskrivningsberäkning för desamma.

Vad slutligen beträffar de vid vårt telefonsamtal berörda kostnaderna för bolagets forskningsverksamhet, har jag noterat, att vi senare skall erhålla ett exemplar av en specialutredning, som Ni är i färd med att göra och vilken avser att belysa kostnadernas fördelning på olika slag av forskningsuppgifter.

Med bästa hälsningar

Din tillgivne

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Erik Lindhman".

Förvaltningsberättelse

Statsmakternas beslut angående bolagets verksamhet

Under räkenskapsåret den 1 juli 1961 - den 30 juni 1962 har betingelserna för bolagets verksamhet genom beslut av statsmakterna radikalt förändrats. I maj 1961 avgav oljeskifferutredningen ett betänkande, Skifferoljefrågan (SOU 1961:27), i vilket på grundval av utredningens bedömning av bolagets ekonomiska resultat och framtidsutsikter föreslogs, att bolagets verksamhet skulle upphöra, bolaget likvideras och dess tillgångar avyttras. I anslutning härtill tillsatte chefen för handelsdepartementet en kommission, Kvarntorpskommissionen¹⁾, med uppgift att verkställa det utrednings- och planeringsarbete samt vidtaga de åtgärder i övrigt, som föranleddes av förslaget.

I de av chefen för handelsdepartementet meddelade direktiven för Kvarntorpskommissionens arbete ifrågasattes, om inte vissa delar av bolagets rörelse framdeles kunde drivas självständigt med godtagbart resultat. Spörsmålet om hur hithörande tillgångar bäst skulle nyttiggöras och därmed deras värde så långt möjligt tillvaratas borde noga övervägas. En avveckling av skifferpyrolysen samt andra bearbetnings- och förädlingsprocesser, som bygger på skiffern, syntes däremot vara det ur affärsmässiga synpunkter mest rationella alternativet. Frågan hur avvecklingen borde genomföras på ett ur samlad samhällelig synpunkt ändamålsenligt sätt krävde emellertid ytterligare

---

1) Ledamöter i kommissionen är direktör K.E.A. Önnesjö, direktör H.H. Hjalmarson, förbundsordförande K.F.V. Lundberg, direktör C.-W. Pilo, generaldirektör B.R. Sännås, byråchef C.R. Thilert, kansliråd E.O. Thuresson, direktör E.W. Tunhammar och landssekreterare E. Werner.

överväganden. Möjligheterna till fortsatt drift av bolagets lönsamma anläggningar borde därvid beaktas. Skälig hänsyn måste tagas till de arbetare och tjänstemän, som hade sin försörjning vid företaget. Det borde undersökas, i vilken utsträckning en nyestablering av livskraftig industri i området kunde ske.

Vid remissbehandlingen av oljeskifferutredningens betänkande framfördes från åtskilliga håll synpunkter, som överensstämde med vad som anförlts i direktiven för kommissionens arbete.

I skrivelse den 24 oktober 1961 redogjorde Kvarntorpskommissionen för sin bedömning av oljeskifferutredningens förslag. Kommissionen uttalade bl.a. följande. En omedelbar avveckling kunde med säkerhet antagas leda till i det närmaste total förlust av det kapital som fanns nedlagt i bolagets anläggningar. Vid successiv avveckling torde däremot möjligheter föreligga att erhålla ett bättre ekonomiskt utbyte vid realiseringen av tillgångarna. Verkställda utredningar hade klart givit vid handen, att vissa grenar av verksamheten i och för sig fick anses ge tillfredsställande delresultat, medan andra och då främst den grundläggande skifferhanteringen resulterade i betydande förluster. Vid en omedelbar avveckling av hela pyrolysverksamheten skulle allvarliga svårigheter uppkomma att omgestalta och ta vara på de lönsamma delar av produktionen som kunde bedömas ha ett framtidsvärde. Frigörandet av denna produktion från skifferhanteringen skulle kräva investeringar och ta tid. De angivna ekonomiska faktorerna talade sålunda för en etappvis avveckling. I samma riktning verkade bedömningen av möjligheterna att åstadkomma ny industriell produktion i området. Självfallet måste emellertid frågan också bedömas mot bakgrunden av de förluster en förlängd pyrolysverksamhet skulle medföra. En bedömning av huvudfrågan påverkades härtjämte av de arbetsmarknadspolitiska

konsekvenserna. Enligt kommissionens mening måste beaktas att - med hänsyn till arbetskraftens struktur, förhållandena i orten etc. - ett omedelbart frigörande av hela arbetsstyrkan skulle ställa mycket stora problem. Bedömningen blev även ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt i väsentlig grad beroende av utsikterna för att en livskraftig industriell verksamhet skulle kunna bevaras eller växa fram i Kvarntorp. Hänsynen till såväl ekonomiska faktorer som de anställdas intressen talade sålunda för att avvecklingen av skifferpyrolysen inte borde genomföras omedelbart och på en gång utan etappvis. Vissa utredningar hade verkställts rörande de praktiska förutsättningarna för en första nedskärning av skifferhanteringen. Härvid gjorda preliminära beräkningar syntes ge vid handen att utsikter förelåg för att en sålunda nedskuren verksamhet även utan bensinskattestöd i stort sett kunde komma att på kort sikt bära de lopande driftskostnaderna. Kommissionen förordade därför att bolaget övergick till ifrågavarande nedskurna verksamhet snarast möjligt efter det ett principbeslut i huvudfrågan fattats av riksdagen. Varaktigheten av den sålunda förordade etappen kunde inte närmare bestämmas, då den måste bli beroende av faktorer, vilka icke helt kunde överblickas. Naturligtvis inverkade de faktiska ekonomiska driftsresultat, som den nedskurna verksamheten framdeles uppväxte. Takten i den slutliga avvecklingen av skifferpyrolysen måste också bl.a. bli beroende av vilka åtgärder som efterhand kunde vidtagas för att, oberoende av skifferpyrolysen, på längre sikt bevara lönsamma grenar av bolagets nuvarande verksamhet. Slutligen fick hänsyn tas till de resultat som kunde uppnås i strävandena att utveckla ny industriell produktion i Kvarntorps-området och återverkningarna härför för den kvarvarande arbetsstyrkan och för området i dess helhet.

Kvarntorpskommissionen upptog på ett tidigt stadium frågan om möjligheterna att fortsätta verksamheten vid de till bolaget hörande anläggningar, som bedömdes kunna utnyttjas med godtagbart ekonomiskt resultat oberoende av skifferhanteringen. I sin förutnämnda skrivelse anmälde kommissionen, att dess undersökningar i detta hänseende i första hand gällt ammoniakproduktionen. Efter ingående tekniska och ekonomiska förhandlingar med Aktiebolaget Svenska Salpeterverken anmälde kommissionen den 6 november 1961, att preliminär överenskommelse träffats, vilken innebar att bolaget till Salpeterverken överlätt viss del av sitt industriområde med det befintliga ammoniakverket jämte en del andra anläggningar, samt att Salpeterverken skulle dels överta ammoniakproduktionen dels igångsätta ytterligare industriell verksamhet på området. En närmare redogörelse för överenskommelsen lämnas i det följande.

Efter vad sålunda förekommit framlade Kungl. Maj:t i november 1961 proposition till riksdagen angående verksamheten vid bolaget. Härvid anslöt sig chefen för handelsdepartementet till den av Kvarntorpskommissionen gjorda bedömningen. I enlighet med Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda, sedermera av statsutskottet tillstyrkta förslag beslöt 1961 års riksdag, att bolagets verksamhet skulle avvecklas enligt i huvudsak de riktlinjer, som förordats i propositionen, innehållande rätt för Kungl. Maj:t att fatta de närmare beslut med avseende å verksamheten och dispositionen av bolagets tillgångar, som erfordrades för avvecklingens genomförande.

Överlåtelse av ammoniakrörelsen

Överenskommelsen med Aktiebolaget Svenska Salpeterverken om överlåtelse av ammoniakrörelsen - som preliminärt träffats

före principbeslutet om bolagets verksamhet och som sedermera av statsmakterna godkänts i samband med nämnda beslut - innebär i huvudsak följande.

Bolaget har till Salpeterverken överlåtit en del av sitt industriområde med därå befintligt ammoniakverk jämte under uppförande varande oljeförgasningsanläggning m.m. Köpeskillingen är bestämd till 20,5 miljoner kronor, varav 2,5 miljoner kronor erlagts vid tillträdet den 1 januari 1962 och 18,0 miljoner kronor skall erläggas med lika belopp den 31 december vart och ett av åren 1966 - 1974. Å ogulden del av köpeskillingen löper ränta från och med den 1 januari 1966.

Det med Salpeterverken den 21 december 1954 ingångna kontraktet om leverans av ammoniak - vars fullgörande i vad på bolaget ankommer i viss utsträckning garanterats av statsmakterna - har i följd av den nu träffade överenskommelsen upphört att gälla den 31 december 1961. Efter nämnda dag bedrives produktionen av ammoniak av Salpeterverken. Enligt särskilt avtal med sistnämnda företag handhaves dock driften av ammoniakverket till och med utgången av 1962 för Salpeterverkens räkning av bolaget på självkostnadsbasis.

Salpeterverken skall på sitt nu förvärvade industriområde i Kvarntorp genomföra en industriell utbyggnad för produktion av metanol, svavelsyra och ammoniumsulfat. Denna nya produktion även som den redan pågående ammoniakproduktionen avses framdeles skola kunna baseras på förgasning av olja. Under en övergångstid, då erforderliga anläggningar för oljeförgasning m.m. är under uppförande, skall dock för produktionen erforderliga utgångsmaterial, såsom gas, ånga och elkraft, samt andra nyttigheter tillhandahållas av bolaget enligt särskilt leveransavtal. Sistnämnda avtal, som trädde i kraft den 1 januari 1962, kan från

och med den 1 maj 1963 av vardera parten när som helst uppsägas till upphörande tidigast åtta månader efter uppsägningen. Avtalet gäller sålunda i första hand till och med utgången av 1963. Efter hänvändelse från Salpeterverkens sida har överenskommelse träffats om fortsatta leveranser av ifrågavarande utgångsmaterial och nyttigheter för ammoniakproduktionen under 1964.

Det är överenskommet, att den för Salpeterverkens produktion i Kvarntorp erforderliga arbetsstyrkan - på längre sikt cirka 125 man - skall i första hand rekryteras från hos bolaget anställd personal.

Försäljning av gasolrören

Vid förut nämnda överväganden om bolagets fortsatta verksamhet uttalades i skilda sammanhang, att bolagets gasoldistributionsverksamhet hade ett otvetydigt värde och borde fortsättas samt att bl.a. frågan huruvida verksamheten borde försäljas skulle undersökas närmare.

Efter kontakt med ett antal svenska och utländska företag, som kunde förutsättas ha intresse av och möjligheter till att på längre sikt driva gasolrören, har bolaget träffat överenskommelse om överlåtelse av denna verksamhetsgren till Svenska Esso Aktiebolag. Överlåtelsen omfattade i princip samtliga till bolagets distributions- och försäljningsrörelse för gasol hörande materiella och immateriella tillgångar, däribland även samtliga aktier i de helägda dotterbolagen Aktiebolaget Svensk Kosangas samt Aktiebolaget Gasol- och Propanspecialisten i Kvarntorp. Köpeskillingen utgjorde 29,5 miljoner kronor, vilket belopp dock skulle undergå viss justering med hänsyn till resultatet av sedermera företagen inventering av vissa tillgångar.

Av köpeskillingen erlades avtalsenligt 2,95 miljoner kronor vid köpeavtalets undertecknande och 20,55 miljoner kronor på tillträdesdagen den 1 april 1962. Preliminär slutavräkning har därefter verkställts och den därpå baserade återstående likviden har erlagts. Svenska Esso Aktiebolag har förbundit sig att för framtiden bedriva gasolrören som en del av sin övriga verksamhet i Sverige och att i vissa mängder och under viss tid i Kvarntorp mottaga av Svenska Skifferoljeaktiebolaget producerad gasol. I köparens förpliktelser ingick även att på oförändrade villkor anställa den personal, som vid överlätelsen hade anställning hos skifferoljebolaget och som var sysselsatt i gasolrören, samt att bereda personalen hos Aktiebolaget Svensk Kosangas fortsatt anställning.

Kungl. Maj:t har den 16 mars 1962, efter hörande av Kvarntorpskommissionen, godkänt avtalet om ifrågavarande överlätelse.

Åtgärder avseende bolagets finansiering

I samband med beslutet om bolagets verksamhet anvisade riksdagen medel till betalning av bolagets långfristiga skulder m.m. Av medlen har Kungl. Maj:t ställt 65 miljoner kronor till statskontorets förfogande för räntefritt lån till bolaget att återbetalas allenast i den mån utdelningsbar vinst uppkommer för bolaget eller utskiftningsbart överskott uppstår vid bolagets likvidation. Av beloppet har bolaget efter medgivande av Kungl. Maj:t lyft sammanlagt 43,26 miljoner kronor. Återstoden, 21,74 miljoner kronor, kommer icke att tagas i anspråk av bolaget.

De äldre lån från staten å sammanlagt 21,455 miljoner kronor, vilka bolaget erhållit enligt Kungl. Maj:ts beslut den 3 juni 1949, den 9 juni 1950 och den 30 maj 1952, har med stöd

av riksdagens beslut omvandlats till räntefritt lån å nämnda belopp, att återbetalas under samma förutsättningar som gäller i fråga om återbetalning av ovannämnda lån å 65 miljoner kronor.

Då såsom nyss nämnts återbetalningen av bolagets nuvarande skuld till staten, sammanlagt (43,26 + 21,455 =) 64,715 miljoner kronor, gjorts beroende av vissa angivna förutsättningar, har denna skuld i bokslutet redovisats inom linjen.

Det kan nämnas, att det i statens räkenskaper bokförda värdet av statens aktier i bolaget enligt riksdagens beslut nedskrivits från 19.000.700 kronor till 700 kronor. Någon nedsättning av bolagets aktiekapital har däremot ej ägt rum.

Det belopp å sammanlagt 43,26 miljoner kronor, vilka med stöd av 1961 års riksdagsbeslut tillförts bolaget som villkorligt lån, jämte en del av de medel, som under räkenskapsåret influtit till bolaget bl.a. på grund av likvider i samband med överlätelse av gasolrören, har av bolaget disponerats för återbetalning av långfristiga lån och infriande av vissa kortfristiga betalningsförpliktelser. Bolagets ifrågavarande skulder, vilka sålunda numera avlyfts, uppgick vid årsskiftet 1961 - 1962 till följande belopp:

	Milj.kr
Sveriges kreditbank (statsgaranterat lån)	15,00
" " (amorteringslån)	17,00
Kooperativa förbundet	21,26
Kortfristiga betalningsförpliktelser	<u>7.00</u>
	60,26

Personalförändringar

Antalet vid bolaget anställda har under de senaste två åren nedgått väsentligt och ytterligare personalminskning kan förutses. Vid överlätelsen av gasolrören övergick ett visst

antal, företrädesvis tjänstemän, till Svenska Esso Aktiebolag. Vid nästkommande årsskifte kommer den vid ammoniakproduktionen sysselsatta personalen att övergå till Aktiebolaget Svenska Salpeterverken. Bolagets verksamhet i övrigt - skifferhanteringen jämte därpå baserad förädlingsverksamhet och försäljning - har undergått sträng rationalisering med personalminskning som följd. Personalutvecklingen belyses av följande sammanställning, grundad på statistik som utarbetats under medverkan av Kvarntorpskommisionen. Inom parentes redovisas den för varje särskild tidsperiod inträffade personalminskningen.

Antal (exklusive långtidsfrånvarande)			
	Kollektiv- anställda	Månads- avlönade	Summa
1/1 1961	807	350	1.157
1/7 1961	765 (- 42)	326 (- 24)	1.091 (- 66)
31/12 1961	624 (-141)	275 (- 51)	899 (-192)
30/6 1962	585 (- 39)	170 (-105)	755 (-144)
30/9 1962	580 (- 5)	168 (- 2)	748 (- 7)
1/1 1963 (ber.)	522 <u>(- 58)</u> (-285)	158 <u>(- 10)</u> (-192)	680 <u>(- 68)</u> (-477)

Den sammanlagda personalavgången under tiden den 1 januari 1961 - den 1 januari 1963 beräknas sålunda till 477 anställda, därav 285 kollektivanställda och 192 månadsavlönade. Fördelad efter orsakerna till personalavgången ter sig densamma på följande sätt:

Avgång på grund av:	Antal		
	Kollektiv- anställda	Månads- avlönade	Summa
Övergång till Esso	34	74	108
Övergång till Salpeterverken	58	10	68 ¹⁾
Rationalisering m.m.	<u>193</u>	<u>108</u>	<u>301</u>
	285	192	477

1) Vid Salpeterverkens nu pågående nybyggnadsarbeten sysselsättes härutöver visst antal hos skifferoljeaktiebolaget tidigare anställda.

Den angivna personalminskningen, främsett övergången till andra företag, har i huvudsak ägt rum genom frivillig avgång i samband med ny anställning m.m. eller avgång vid uppnådd pensionsålder. Uppsägning eller permittering har sålunda inte annat än i ett fåtal undantagsfall behövt ske.

Till följd av fortsatt rationalisering och planerad nedläggning av vissa driftsenheter kan antalet anställda på något längre sikt förutses ytterligare nedgå.

Produktionen

Produktionen för avsalu under de tre sist förflutna räkenskapsåren framgår av nedanstående tabell.

		<u>Räkenskapsår</u>		
		<u>1959/1960</u>	<u>1960/1961</u>	<u>1961/1962</u>
Bensin	m ³	34.900	28.400	24.600
Eldningsolja	"	82.700	82.400	71.900
Svavel	ton	38.100	35.000	30.400
Gasol	"	11.100	10.200	7.600
Kalk (byggnads- och jordbrukskalk)	"	48.600	34.300	42.100
Ammoniak	"	20.800	22.200	17.200 ¹⁾
Ammoniumsulfat	"	2.500	2.600	2.200

1) Häri inräknad den kvantitet ammoniak, som tillverkats för Salpeterverkens räkning.

Produktionsminskningen under den redovisade perioden beror till övervägande delen på att driften vid Ljungströmsanläggningen successivt nedlagts under räkenskapsåren 1960/61 och 1961/62 samt i någon mån på minskad skiffergenomsättning och lägre utbyteseffekt i ugnarna.

Ökningen av kalkproduktionen härför sig huvudsakligen till byggnadskalk. I fråga om jordbrukskalk har svårigheter förelegat för avsättningen på grund av otjänlig väderlek, speciellt under

våren 1962.

I juli 1961 inträffade en explosion i ammoniakverket. Ehuru därvid uppkomna skador kunde repareras relativt snabbt, uppstod ett betydande produktionsbortfall. Såväl reparationskostnaderna som den av produktionsbortfallet orsakade förlusten har till större delen täckts genom försäkringar.

Under räkenskapsåret har till allmänna kraftnätet inlevererats 24 miljoner kWh.

Försäljning och lager

Bolagets totala fakturering har under räkenskapsåret uppgått till cirka 45,1 miljoner kronor mot cirka 55,7 miljoner nästföregående räkenskapsår. Nedgången beror i huvudsak på förut berörd produktionsminskning samt intäktsbortfall till följd av överlätelserna av gasol- och ammoniakrörrelserna. Vidare har priserna på bolagets produkter i genomsnitt legat på en lägre nivå än under närmast föregående räkenskapsår.

Lagret av oljor och bensin hade vid bokslutstillfället ökat med sammanlagt cirka 5.000 m³ i förhållande till nästföregående balansdag. Lagren av svavel, ammoniumsulfat och jordbrukskalk visar en mindre ökning, medan gasol- och ammoniaklagren minskat något. Lagret av förrådsmaterial har minskat huvudsakligen genom bortfall av de artiklar, som ingått i gasoldistributionsverksamheten.

Avveckling av forskningsavdelningen

Bolagets forskningsavdelning har under räkenskapsåret successivt avvecklats. De under året nedlagda kostnaderna för egentlig forskning uppgår till omkring 0,26 miljon kronor, vilka belastat driften. Motsvarande kostnader uppgick under räkenskaps-

året 1960/61 till cirka 1,0 miljon kronor och under räkenskapsåret 1959/60 till cirka 2,3 miljoner kronor.

Chefen för forskningsavdelningen professor E. Schjånberg har under räkenskapsåret lämnat sin tjänst hos bolaget. Åt honom har samtidigt anförtrotts att för bolagets räkning mot arvode fullgöra vissa arbetsuppgifter avseende skötseln av bolagets bibliotek, handläggning av vissa patentfrågor samt den löpande tillsynen av vatten- och luftföroreningar även som korrosionskontrollen i omgivningarna. Han har vidare genom beslut av Kungl. Maj:t erhållit uppdrag att fullgöra viss dokumentationsverksamhet inom oljeskifferområdet under överinseende av överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap.

Landskapsvård

Arbete med planering och plantering har fortgått inom ramen för den fastställda generalplanen för landskapsvård efter avslutad brytning inom ett större område.

Pensionering

Det kapital, som per 30/6 1962 var avsatt till Svenska Skifferoljeaktiebolagets Pensionsstiftelse, täcker stiftelsens förpliktelser. För anställda, som ingått i denna stiftelse men som slutat sin anställning i bolaget, har pensionsrätten överförts till SPP genom fribrevsköp.

Kommentar till bokslutet

Lagret av egna produkter har i årets bokslut värderats till samma priser som vid bokslutet den 30 juni 1961. Genomsnittet av dessa priser understiger något de på balansdagen gällande cif-priserna vid import. Förrådsartiklarna har liksom tidigare

prissatts till bolagets anskaffningskostnader. Den allmänna lagerreserven har ökats.

Planenliga avskrivningar på kvarstående anläggningstillgångar har gjorts med 8,6 miljoner kronor. Avskrivningssatserna har liksom tidigare uppgått till 3 % för byggnader, 5 % för ledningar och gasolflaskor, 10 % för maskiner och 25 % för bilar och traktorer. Dessutom har kostnaderna för tillredningsarbeten för nytt skifferbrott avskrivits i proportion till substansminskningen.

Av den bensinskatt, som belöper å av bolaget försåld bensin, har bolaget enligt riksdagsbeslut 1959 och 1961 om viss skatteeftergift tillgodoförts ett belopp av 8,7 miljoner kronor.

Det överskott, som uppkommit till följd av överlåtelsen av vissa verksamhetsgrenar, och statsmakternas villkorliga kapital-tillskott har bokföringsmässigt främst disponerats för bortskrivning av den per den 30 juni 1961 balanserade förlusten, vilken utgjorde cirka 16,3 miljoner kronor, samt nedskrivning av anläggningsvärden m.m. Av bolagets samtliga återstående anläggningstillgångar - främst vissa såsom sådana tillgångar upptagna långfristiga fordringar m.m. - redovisas efter den gjorda nedskrivningen i balansräkningen den 30 juni 1962 endast markvärdet med ett belopp av 0,1 miljon kronor. Det saldo, uppgående till cirka 16,3 miljoner kronor, som framkommit efter nu nämnda åtgärder, har i bokslutet redovisats som industriell omställningsreserv. Sedan vidare rörelsen gottskrivits den ovannämnda bensinskatteeftergiften och belastats med planenliga avskrivningar samt viss ökning av lagerreserven skett, redovisas för räkenskapsåret varken vinst eller förlust.

I den förra året framlagda förvaltningsberättelsen meddelades under hänvisning till då redovisad förlust, att anledning

förelåg att räkna med att likvidationsskyldighet kunde komma att inträda för bolaget under hösten 1961. Då emellertid, såsom förut nämnts, förlusten kunnat utjämna med anlitande av statsmakternas villkorliga kapitaltillskott, har likvidationsskyldighet för bolaget icke aktualiseras.

Enligt avgiven koncernredogörelse har för koncernen som helhet varken vinst eller förlust uppstått under räkenskapsåret.

Fortsatt omställning av Kvarntorpsindustrin

I det föregående har styrelsen och verkställande direktören redovisat bolagets senaste utveckling och därvid särskilt fäst uppmärksamheten vid de ändrade betingelser för verksamheten, som är en följd av 1961 års riksdagsbeslut, och för de åtgärder som vidtagits i anledning därav. Vissa i och för sig räntabla grenar av bolagets verksamhet har i enlighet med statsmakternas intentioner avskiljts från verksamheten i övrigt och förutsättningar har skapats för deras fortbestånd i annan regi. Härigenom har dels en grund lagts till en från skifferhanteringen på sikt oberoende industriell verksamhet i Kvarntorp, dels betydande ekonomiska värden hos bolaget kunnat tillgodogöras. Med hjälp av likvider, som influtit på grund av här avsedda transaktioner, jämte det finansiella stöd, som statsmakterna lämnat och som utnyttjats till ungefär två tredjedelar, har bolagets ekonomiska ställning sanerats. Den i bolagets egen regi kvarvarande verksamheten, omfattande i huvudsak skifferpyrolysis och därpå grundad förädlingsverksamhet m.m., har så långt hittills varit möjligt rationaliseras och anpassats till de ändrade betingelserna. En avsevärd minskning av den i nämnda verksamhet sysselsatta personalen har skett. Det nu framlagda bokslutet ger, på grund

av de genomgripande omställningar inom bolaget, som skett under räkenskapsåret, inte någon ledning för en bedömning av det ekonomiska resultatet, som kan förväntas i fortsättningen. Något fullt säkert underlag för en sådan bedömning föreligger inte ännu. Senast gjorda kalkyler grundade på resultatet av verksamheten under juli - september 1962 tyder emellertid på att de löpande driftskostnaderna bör ungefär kunna täckas av löpande intäkter och att sålunda något stöd för verksamhetens upprätt-hållande i form av bensinskatteeftergift eller i annan form inte erfordras. Detta gäller dock endast vid nuvarande relation mellan å ena sidan löner och förnödenhetspriser och å andra si-dan priserna på bolagets produkter samt vidare endast så länge anläggningarna kan hållas i driftsdugligt skick utan att mera genomgripande reparation eller andra förnyelseåtgärder behöver vidtagas. Styrelsen och verkställande direktören vill därför understryka, att det nuvarande skedet av bolagets verksamhet bör betraktas som en övergångsperiod. Mot bakgrunden av det nyss anförda föreligger emellertid inte f.n. trängande skäl för att forcera den fortsatta omställningen. Snarast synes det välbetänkt att utnyttja det rådrum, som de förbättrade ekonomiska betingel-serna kan medföra för bolagsledningen, till att noga studera olika möjligheter till fortsatt rationalisering och omställning av Kvarntorpsindustriens. I detta sammanhang måste framhållas, att den nu kvarvarande verksamheten, trots den genomförda per-sonalminskningen, alltjämt sysselsätter en betydande arbets-styrka. I själva verket är den vida övervägande delen - av storleksordningen 650 man - av hela antalet inom Kvarntorpsom-rådet industriellt verksamma arbetare och tjänstemän kvar inom bolaget. Inte minst i nu rådande arbetsmarknadsläge skulle det medföra stora sociala påfrestningar, om verksamheten eller

större delar därav med ens skulle avvecklas.

Vad angår möjligheterna till ytterligare åtgärder av det slag, som åsyftas i det föregående, kan för dagen anföras följande.

I samband med behandlingen hösten 1961 av principfrågan om bolagets fortsatta verksamhet nämndes, att planer förelåg för en första nedskärning av verksamheten genom nedläggning av raffinaderiet, gasolverket, två svavelverk, HG-ugnen och en BK-ugn. Från Kvarntorpskommissionens sida uttalades, att ifrågavarande nedskärning borde ske snarast möjligt efter det att ett principbeslut i huvudfrågan fattats av riksdagen.

Betingelserna för att genomföra den avsedda första avvecklingsetappen har sedermera förändrats. Den fortsatta driften av bolagets kvarvarande anläggningar för skifferpyrolysis m.m. har genom leveransavtalen med Salpeterverken och Esso för viss övergångstid kopplats samman med de rörelsegrenar som nämnda företag övertagit från bolaget. Särskilt är den avtalade samkörningen av skifferpyrolysanläggningen jämte förädlingsavdelningar med det till Salpeterverken numera hörande ammoniakverket av tekniskt komplicerad natur. På kort sikt kan därför den avsedda första avvecklingsetappen inte genomföras utan kostnadskrävande omställningar och investeringar. Åtskilliga skäl talar dock fortfarande för att vissa anläggningar - närmast HG-ugnen, raffinaderiet och gasolverket - nedlägges så snart ske kan. Tekniska komplikationer kan därvid uppträda, vilka dock genom mindre genomgripande omställningsåtgärder synes kunna övervinnas även vid fortsatt samkörning med Salpeterverkens anläggning. Erforderlig planering av nämnda åtgärder pågår men har blivit tidsförskjuten på grund av den hårda arbetsbelastning på bola-

gets tekniska, kamerala och administrativa personal, som de genomgripande förändringarna inom bolaget medfört under den senaste tiden.

Det oljeskifferlager, från vilket bolaget hämtar utgångsmaterialet för skifferpyrolysen, är söder om det nuvarande industri- och brytningsområdet överlagrat av kalksten. Mäktigheten och beskaffenheten av denna kalkstensfyndighet har tidigare föranlett bolagsledningen att överväga möjligheterna att i Kvarntorpsområdet igångsätta produktion av cement. Frågan aktualiseras sedermera i samband med det av riksdagen fattade beslutet om bolagets fortsatta verksamhet. I överensstämmelse med statsmakternas intentioner, förestavade av önskemålet att såvitt möjligt tillföra Kvarntorpsområdet ny livskraftig industri, har bolagsledningen återupptagit utredningsarbetet och därvid bl.a. etablerat ett nära tekniskt samarbete med framförallt Skånska Cement Aktiebolaget. Efter ingående undersökningar har konstaterats, att kalkstenstillgången med avseende på storlek och kvalitet är sådan, att den i och för sig är lämpad som råvarubas för uthållig och lönsam cementproduktion. En väsentlig ökning av cementproduktionen i landet har emellertid befunnits kunna ske vid redan befintliga enheter till lägre investeringskostnader än om produktionsökningen skulle ha åstadkommits genom utbyggnad av en ny enhet vid Kvarntorp. En lokalisering till Kvarntorp är vidare behäftad med vissa transport- och distributionsekonomiska nackdelar. Under dessa omständigheter har bolagsledningen ansett sig icke f.n. böra föra frågan om cementproduktion i Kvarntorpsområdet vidare.

I sammanhanget kan nämnas, att bolaget förvärvat en i närheten av industriområdet belägen fastighet, Norrtorp ⁴¹, som

bolaget till väsentlig del under alla omständigheter skulle inlösa på grund av däri gjort intrång och som omfattar en betydande kalkstenstillgång av intresse för eventuell framtida cementproduktion.

Den pågående utbyggnaden av Salpeterverkens anläggningar i Kvarntorp väntas inom en nära framtid bli slutförd i en första etapp. I samband därmed kommer behovet av elkraft för driften av nämnda anläggningar att bli större än den tillförsel av nämnda nyttighet, som bolaget f.n. kan svara för. Då bolagets ångkraftcentral är ofullständig i så måtto att turbiner och elektrisk utrustning inte f.n. kan fullt utnyttjas, har styrelsen beslutat komplettera ångkraftcentralen med en ny ångpanna. Avsikten är att denna skall kunna eldas med finskiffer i virvelbädd, varvid som bränsle kan tillsvidare användas vid skifferhanteringen fallande stybb. Den som leverantör antagna firman, LURGI - CHEMIE, Frankfurt am Main, har lämnat betryggande garantier för anläggningens funktion. Anläggningskostnaden beräknas till cirka 3 miljoner kronor. Driftsekonomien förutses bli tillfredsställande och medge avskrivning av anläggningskostnaden på kort tid.

Genom den beslutade kompletteringen öppnas i första hand en möjlighet till ökad leverans av elkraft till Salpeterverken. Erfarenheterna av anläggningens drift väntas vidare ge ledning vid bedömningen av förutsättningarna för kraftproduktion i större skala på basis av skiffer. Av intresse är slutligen, att driften av anläggningen skall kunna anordnas på ett sådant sätt, att undersökningar kan göras beträffande möjligheterna att ekonomiskt utnyttja avfallsprodukterna. Särskilt kan nämnas, att vissa tekniska förutsättningar synes föreligga för att utnyttja den fäländande askan för tillverkning av byggnadsmaterial.

Som förut nämnts, är driften av bolagets skifferpyrolysgagnar och därtill anslutna förädlingsavdelningar m.m. under en övergångstid tekniskt sammankopplad med den industriella verksamhet, som bedrives av Salpeterverken vid Kvarntorp och som är stadd i stark utveckling. Samgåendet, som i nu nämntt avseende är avtalsreglerat, innebär att de båda företagen måste stå i ständig intim kontakt med varandra för att deras i viss mån skilda men i stor utsträckning gemensamma intressen skall bli tillgodosedda så långt som möjligt.

Genom Salpeterverkens förvärv och planerade utbyggnad av anläggningarna i Kvarntorp har grunden lagts till en ny, självbärande och bestående industriell verksamhet i området. Med denna utgångspunkt och med beaktande av det fruktbringande samarbete, som redan inletts, har bolaget för sin del ansett sig böra överväga om inte möjligheter kan skapas för fortsatt samarbete på längre sikt. En oundgänglig förutsättning härför är givetvis, att samarbetet skall vara till ekonomisk fördel för båda parterna och därmed för dessas huvudmän. För bolagets vidkommande framstår en utveckling av samarbetet enligt här skisserade linjer som ett viktigt led i strävandena att dels i möjligaste mån ekonomiskt tillvarataga de tillgångar av olika slag, som bolaget f.n. disponerar över och vilkas värde vid en omedelbar total avveckling av bolaget skulle i stort sett försvinna, dels medverka till en godtagbar lösning av de sociala problem som oundvikligen skulle uppstå vid en sådan avveckling.

Stockholm den 12 november 1962.

Karl Erik Önnesjö

Harry Hjalmarson

C.-W. Pilo

Skrivelser i sammanhang med
Oljeskifferutredningens betänkande i maj 1961

Herr Statssekreterare Karl Erik Önnesson
Kungl. Handelsdepartementet
STOCKHOLM 2

VD/Uzv

12/5 1961

Broder:

På sid. 27 i betänkandet säger oljekifferutredningen:

"För att höja oktantalet har bolaget tillsatt bensol till bensinen (ca 12%). På denna tillsatskvantitet har bolaget vid försäljningen av bensin uppburit full bensinskatt, 32 öre per liter, samt energiskatt, 4 resp. 9 öre per liter, utan att till statsverket inleverera sålunda uppburen skatt. I bolagets årsredovisningar har den på detta sätt erhållna subventionen ej angivits. För den tid bensolinblandning i bolagets bensin förekommit utgör denna icke angivna subvention ca 6,1 milj. kronor. Under förutsättning att uppgift på föreskrivet sätt lämnats däröm i årsredovisningarna, hade bolaget enligt utredningens uppfattning synbarligen varit berättigat att behålla 25 öre per liter även av den bensinskatt, som uppburits för i bensinen inblandad bensol, men däremot ej övrig uppburen bensinskatt och energiskatt.

Bolaget har intill den 30 juni 1960 i form av subvention genom behållen bensinskatt tillfört 49,2 milj. kronor. Av uppburna men i årsredovisningarna ej angivna kvantiteter för inblandad bensol på tillsammans 6,1 milj. kronor, utgör den andel av bensinskatten, som bolaget enligt ovan under viss förutsättning synes ha varit berättigat att behålla, 4,0 milj. kronor. Återstående bensinskatt utgör 1,2 milj. kronor och energiskatten på inblandad bensol 0,9 milj. kronor. **Fördelningen på olika år framgår av tabell 5.**"

Man måste väl av uttrycket "på föreskrivet sätt" dra den slutsatsen, att utredningen med sitt uttalande avsett att göra en anmärkning mot att bolaget tillfört en dold subvention på ett sätt, som står i strid mot riksdagsbeslutet rörande bensinskattesegiften.

Det förefaller av uttrycket "Enligt oljekifferutredningens uppfattning" jämfört med uttrycket "Enligt vad oljekifferutredningen meddelat oss" på sid. 23 i de auktoriserade revisorernas utredning, som utgör bilaga I till betänkandet, som om revisorerna icke vore helt säkra på att utredningens uppfattning är riktig.

Såvitt jag kunnat finna, har det redovisningsförfarande, som tillämpats i samband med bensolinblandning n. varit väl känt av de tjänstemän inom Kontrollstyrelsen, som rutinmässigt har handlagt dessa ärenden, samt av Kontrollstyrelsens platskontrollanter i bolagets regelbundna redovisning till

Kontrollstyrelsen av bensinskatt har också - helt naturligt - den salufärdiga, utlevererade bensinkvantiteten angivits, varefter från densamma öppet avdragits den bensolkvantitet, som inblandats i utlevererade kvantiteter, och skatten uträknats på basis av den resulterande nettokvantiteten.

Jag tror mig också förstå, att några oljebolag vid olika tillfällen, senast under början av 1950-talet, inblandat bensol i sin bensin och därvid med Kontrollstyrelsens godkännande tillämpat samma redovisningsförfarande som SSAB senare använt.

Jag har också hört sägas, att man vid ett tillfälle i samband med Suez-krisen övervägde import av ca 20.000 ton bensol för att därmed dryga ut tillgängliga bensinkvantiteter. Man erhöll därvid förhandsbesked från Kontrollstyrelsen, att ingen bensinskatt skulle utgå på denna bensolkvantitet, om importen komme till stånd.

1. Dessa uppgifter beträffande oljebolagens åtgärder bör närmare kontrolleras innan de kommer till användning. Direktör R. Lindskog lämnar i bilagda PM kompletterande uppgifter i detta ärende.

Som bekant har vid årets riksdag frågan om skattefrihet för bensol varit under behandling. Därvid har samtliga förhållanden rörande SSAB:s åtgärder, som har betydelse för ärendets bedömande, öppet redovisats, utan att saken blivit föremål för anmärkning vare sig i utskottet eller riksdagen. Jag hänvisar till bevilningsutskottets yttrande i förslag nr 9 till betänkande nr 9 vid 1961 års riksdag och citerar därur följande:

"Under behandlingen av propositionen har utskottets uppmärksamhet riktats på att den föreslagna omläggningen kommer att föranleda en höjd beskattnings i visst fall. Omläggningen medför nämligen den förändringen, att i den man bensin försättes med ämne av annan art, som föranleder volymökning, detta ämne blir beskattat även om det i och för sig tillhör gruppen skattefria ämnena. Frågan torde vara av praktisk betydelse endast då det gäller tillsats av bensol, vilken i princip är skattefri. ----- Enligt vad utskottet erfarit har i varje fall icke sedan början av 1950-talet försättning av bensol förekommit då det gäller importerad bensin. Där mot har bensin, som tillverkats av Svenska skifferoljeaktiebolaget genom utvinning ur svensk skiffer, försatts med bensol till 10 à 12 procent utan att skatt härför behövt erläggas. Om särskilda åtgärder icke vidtas kommer bolaget med hänsyn till beskattningskonsekvenserna inte att kunna fortfara med att försätta bensinen med bensol. ----- Som en konsekvens härav kommer de svenska gasverk, som nu försäld huvudparten av vid gasframställningen utvunnen bensol till skifferoljebolaget att ställas inför svårigheter att finna avsättning därfor. I varje fall kommer att erfordras betydande nyanläggningar för att rena bensolen och på så sätt göra det möjligt att avsätta den på den utländska marknaden. -----"

De angivna förhållandena bör enligt utskottets mening beaktas vid bedöman det huruvida åtgärder bör vidtas för att förhindra att en skatteskärpning blir följd av den tekniska omläggningen med därav följande snedvridning av de före omläggningen rådande konkurrensförhållandena. ----- I enlighet hämed har utskottet funnit att skattefrihet alltjämt bör föreligga för bensol, som tillsättes av Svenska skifferoljeaktiebolaget framställt bensin, i samma omfattning som för närvarande. -----"

Din tillgivne

C. -W. Pilo

1961
Sekr.

P. M.

beträffande redovisning av i skifferbensin inblandad bensol

När 93-oktanig bensin infördes i maj 1955 diskuterades olika utvägar att uppnå detta oktantal för vår bensin, varvid den fördelaktigaste möjligheten var inblandning av bensol under förutsättning att bensolen ej skulle skattebeläggas. Frågan diskuterades därför innan inblandning igångsattes med revisor Bäckman, chef för Bohlins Revisionsbyrås Karlskoga-kontor, vilken då hade Kontrollstyrelsens uppdrag att kontrollera vår redovisning av bensinskatten. Revisor Bäckman meddelade efter samråd med Kontrollstyrelsen, att bensolen var befriad från bensinskatt. Sedan denna fråga klarlagts uppstod spörsmålet, om eventuellt den butan, som sedan 1954 inblandats i bensinen, också var skattebefriad. Denna fråga diskuterades mellan byrådirektör von Wachenfeldt och professor Schjänberg, varvid samtalet rörde sig om både bensol- och butanfrågan. von Wachenfeldt var fullt på det klara med att bensolen var skattefri medan butan skulle beläggas med skatt i samma omfattning som bensin. I september 1954 besöktes bolaget av byråchef Karnell, varvid butaninblandningsfrågan förekom vid samtal mellan honom och undertecknad. Troligtvis diskuterades även frågan om inblandning av bensol. Byråchef Karnell meddelade den 18/11 1955, att kontrollen av bensinskatteredovisningen från nyåret skulle skötas av distriktskontrollör Stig Ingberk. Emellertid förordnades den 8/2 1956 1:e byråingenjör Geijer såsom kontrollant av skatten för inom riket tillverkad bensin, och byråingenjör Geijer har alltsedan dess verkställt de rutinmässiga kontrollerna av vår redovisning av utlevererad bensin och till Kontrollstyrelsen erlagd bensinskatt. I detta sammanhang har bolagets samtliga redovisningshandlingar och bokföring stått till Geijers förfogande, och av redovisningsmaterialet har det tydligt framgått hur mycket bensol, som vid varje tillfälle inblandats i bensinen.

Att bensolen varit skattefri har för övrigt ansetts självklart. Vårt bolag inblandade bensol under någon tid 1947. Det är känt, att andra bolag inblandat bensol i importerad bensin vid flera tillfällen. Gas- och Koksverkens Ek. Förening har i början av 50-talet bedrivit reklam för bensol som motorbränsle, trots att det har varit uppenbart, att det inte varit möjligt att sälja bensol som motorbränsle till för gasverken acceptabla priser om bensinskatt skulle erläggas. Det är vidare känt, att under Suez-krisen diskussioner förekommit om användning av obeskattad, importerad bensol för inblandning i bensin.

Örebro den 12 maj 1961.

Adolf J. Blomqvist

PM nr 1 betr. oljeskifferutredningens betänkande

Skattefrihet för bensol

När oljeskifferutredningen säger, att SSAB åtnjutit ett stöd av 6,1 mkr till följd av skattefriheten för bensol, förbiser den följande omständigheter.

Skattefriheten för bensol har tillkommit innan skifferbensin tillverkades i vårt land, icke genom att en vid något tillfälle befintlig bensolskatt tagits bort, utan genom att bensolen från början undantagits från den skatt, som tillämpats på bensin m.m. Det saknas hållbara skäl för att göra gällande, att skattefriheten för bensol skulle gynnat SSAB mer än varje annan bensolköpare.

Det pris SSAB haft att erlägga till gasverken för bensolen har givetvis bestämts med kännedom om att bensolen varit skattefri.

Det kan konstateras, att huvudparten av den merinkomst för bensolen, som erhållits på basis av skattefriheten, kommit bensolproducenterna tillgodo. Detta framgår av följande uppgifter.

SSAB:s inkomst av den i bensinen inblandade bensolen utgör 55 öre per liter. Detta pris uppnås vid nuvarande marknadspriser på bensin och vid nu gällande bensinskatt och energiskatt om sammanlagt 41 öre per liter. SSAB:s hanteringskostnad för bensolen utgör ca 4 öre per liter. SSAB:s nettoinkomst för bensolen utgör sålunda 51 öre per liter. SSAB har under senare tid vid inköp av bensol från gasverken erlagt ett pris av 37,5 öre per liter och har sålunda gjort en nettovinst på affären och på hanteringen av 13,5 öre per liter. Då försäljningspriset 55 öre per liter och hanteringskostnaden 4 öre per liter är bestämda av förhållanden, över vilka SSAB icke kan råda, är det tydligt, att införandet av bensinskatt och energiskatt på bensol skulle kommit att huvudsakligen drabba bensolproducenterna. Vid bedömndet av denna fråga bör det väl konstateras som skäligt, att SSAB skall kunna tillgodoräkna sig en viss affärsinst på hanteringen.

Örebro den 23 maj 1961.

PM nr 2 betr. oljeskifferutredningens betänkande

Lagring av oljor såsom ersättning för Kvarntorpsverket
ur beredskapsynpunkt.

Utredningen framhåller i sitt betänkande, att en beredskap genom lagring av oljor av sådan storlek, att den motsvarar sex års produktion av oljor och gasol i Kvarntorp, kan åstadkommas genom att lagringscisterner för en sammanlagd volym av 800.000 m^3 anskaffas. Utredningen anger, att kostnaden för 100.000 m^3 lagringsutrymme utgör 10 mkr, men framhåller icke, att detta, omräknat till ett lagringsutrymme av 800.000 m^3 , motsvarar en investering i nya lagringsanläggningar av 80 mkr.

Kvarntorpsverkets produktion av oljor utgör per år räknat ungefärli gen 82.000 m^3 eldningsolja, 31.000 m^3 bensin (härvid har inblandad bensol fränräknats) samt 22.000 m^3 gasol. Om gasolen ur beredskapsynpunkt räknas som bensin, blir, med de för Kvarntorp gällande proportionerna, genomsnittspriset för importerade oljor fritt Närke vid dagens prisläge ca 105 kr per m^3 . Detta motsvarar en anskaffningskostnad av oljor för lagring av ca 84 mkr. Den totala investeringskostnaden för lagring av sex års Kvarntorpsproduktion av oljor utgör sålunda ca 164 mkr. Om beredskapslagring av kvävegödsel och svavel bedömes såsom erforderlig, därest Kvarntorp skulle inställa sin produktion, tillkommer investeringskostnaderna för sådan lagring.

Den angivna kostnaden för inköp av oljor för lagring gäller de inre delarna av södra Sverige. Om lagren skulle förläggas nära importhamnar, blir kostnaden lägre. Lägsta pris uppnås vid lagring i anslutning till egen kaj i djuphamn vid västkusten, där 17 kr per m^3 eller sammanlagt 13 mkr kan inbesparas.

Den av utredningen angivna kostnaden för skyddat lagringsutrymme, 10 mkr per 100.000 m^3 lagringsutrymme, har ej kontrollerats inom SSAB.

Örebro den 23 maj 1961

C. -W. Pilo

PM nr 3 betr. oljeskifferutredningens betänkande.

SSAB:s kapitalförlust och driftförlust

Oljeskifferutredningen beräknar den årliga förlusten på bolagets verksamhet till 10 à 15 mkr, om driften skall fortsätta i nuvarande omfattning. Vidare konstaterar utredningen, att bolagets i balansräkningen upptagna lånekapital och aktiekapital i realiteten redan gått förlorat. Framställningen ger det intrycket, att bolaget lidit den angivna kapitalförlusten och därutöver går med en årlig driftförlust av 10 à 15 mkr.

Det framgår emellertid klart vid närmare studium av de gjorda beräkningarna, att den angivna årliga driftförlusten är beräknad så, att den inkluderar kalkymässig ränta och avskrivning på lång sikt. Skulle det angivna kapitalet betraktas som förlorat och sålunda skrivas bort, är det emellertid klart, att på kortare sikt driften kan upprätthållas utan eller med liten driftförlust.

Av det förhållandet, att statens kapitalförlust anges till 73 mkr, men att nettokostnaden för staten, om verksamheten nedlägges, uppges bli 60 à 65 mkr, kan man utläsa, att utredningen uppskattar skillnaden mellan å ena sidan inkomsterna av en realisering av bolagets tillgångar och å andra sidan de direkta kostnader och förluster, som uppstår i samband med nedläggningen till 8 à 13 mkr. Denna siffra synes icke orimlig och kan kanske därför läggas till grund vid den finansiella rekonstruktion, som nu måste genomföras i SSAB. Bolagets fortsatta verksamhet bör ju efter rekonstruktionen - och strängt taget även före densamma - icke belastas med kapitaltjänst på ett större kapital än angivna 8 - 13 mkr för nu befintliga anläggningar. Efter driftomställningen bör givetvis kapitaltjänsten ökas med hänsyn till nyinvesterat kapital för oljeförgasning mm.

Örebro den 24 maj 1961.

C.-W. Pilo

----- VIJESKILLERUTRENDNINGENS BETÄNKANDE

Resultatet av SSAB:s hittillsvarande verksamhet, uppdelad på tre perioder.

	1941/42-1945/46	1946/47-1952/53	1953/54-1959/60
1)a) Av utredningen på sid. 43 beräknad total kapitalförlust för statsverket (mkr)	30,3	67,0	70,0
b) Därav beräknade räntesubventioner på statslån, utebliven förräntning av aktiekapital samt "bensolskattevinst" (mkr)	5,2	16,5	20,5
c) Återstoden /a) ./. b)/ utgör kapitalförlust i statsbokföringen (mkr)	25,1	50,5	49,5
2) Producerad råolja + gasbensin + gasol (m ³)	229.500	398.000	911.000
3) Förlust i öre per liter råolja + gasbensin + gasol: Enligt 1)a)	13,2	16,8	7,7
Enligt 1)c)	11,0	12,7	5,4
4)a) Försäljningsvärde av eldningsolja, bensin och gasol (mkr)	80,1	51,9	142,4
b) Summa kapitalförlust enl. 1)c) och försäljningsvärde (mkr)	105,2	194,3	191,9
5) Produktionskostnad i öre per liter råolja + gasbensin + gasol (p. 4)b) : p. 2)/	45,8	25,7	21,1
		22,5	

Örebro den 25 maj 1961.

C.-W. Pilo

Anm.: Uppgiften avser Kvarntorpsverket.
Kinne-Kleva-verket ingår ej.

Följande är ett första försök att i några korta punkter sammanfatta Svenska Skifferoljeaktiebolagets situation efter offentliggörandet av Oljeskifferutredningens betänkande. De framförda synpunkterna är icke slutgiltiga, utan endast avsedda som ett provisoriskt diskussionsunderlag. Siffrorna i Oljeskifferutredningens betänkande är tills vidare gissade.

1. Bränsleutredningen 1951 föreslog i sitt 1956 avlämnade betänkande, att Skifferoljebolagets hela produktion av oljeprodukter skulle överföras till drivmedel och gasol och skisserade samtidigt en ökning av verksamhetens omfattning till en flerdubbling av den nuvarande.
2. Oljeskifferutredningen konstaterar i sitt betänkande, att staten sedan 1946 gjort en förlust på Skifferoljebolagets verksamhet av 140 milj. kronor och att verksamheten nu går med en förlust av 13 milj. kronor per år. Utredningen föreslår, att verksamheten nedlägges och beräknar nedläggningskostnaden för staten i form av efterskänkta lån, efterskänkt aktiekapital och nytilskjutna medel för bl. a. avbetalning på lån till tredje man till 95 milj. kronor. Utredningen konstaterar, att vissa positiva värden finnes i företaget.
3. Orsakerna till att de bågge utredningarna kommit till så skiljaktiga resultat synes i första hand vara följande:
  - a) Vid tiden för avlämnandet av Bränsleutredningens betänkande bedömdes den fortsatta utvecklingen på olje- och drivmedelsmarknaden för de närmaste årtiondena, som man då försökte överblicka, såsom relativt oviss, och man räknade med, såsom en realitet, att störningar skulle kunna uppstå om 10 å 20 år. Denna utredning lade alltså huvudvikten vid beredskapsynpunkten och underströk särskilt, att Sverige är mycket starkt beroende av tillgång på motordrivmedel och att Skifferoljebolaget, om oljeproduktionen helt överfördes till drivmedel och gasol, skulle kunna göra en procentuell sett icke obetydlig beredskapsinsats.

Oljeskifferutredningens betänkande har utarbetats under en tidsperiod, då man allmänt bedömer utvecklingen på olje- och drivmedelsmarknaden mycket optimistiskt för både ett och två årtionden framåt i tiden. Denna utredning har därför icke haft anledning att fästa särskilt stort avseende vid beredskapsynpunkten.

b) De tekniska metoderna för överförandet av hela oljeproduktionen till drivmedel och gasol, som diskuterades inom Bränsleutredningen och som förutsattes komma att utvecklas under de närmaste åren, har visat sig mindre lämpade då skifferolja användes som utgångsmaterial, särskilt genom att en förhållandevis stor del av oljan överförs till koks, vilket innebär motsvarande minskning av drivmedelsutbytet.

c) Förhållandet mellan priserna på bolagets produkter och den löne- och kostnadsnivå, som gällde för bolaget, var vid tiden för Bränsleutredningens betänkande väsentligt mycket förmånligare än vad som nu är fallet. Skulle relationen mellan produktpriser och löner m. m. idag varit densamma som 1955, skulle en acceptabel räntabilitet nu varit inom räckhåll.

d) Bränsleutredningen bedömde tillgången på lätt åtkomlig skiffer mera optimistiskt än vad man har anledning göra idag. Man måste nu på kortare sikt, än man tidigare trodde, räkna med dels en kontinuerligt stigande skifferkostnad, dels återkommande större investeringsbehov då nya brott skall tillredas.

4. Från Skifferoljebolagets sida finns i stort sett intet att invända mot det material och de synpunkter Oljeskifferutredningen framlägger. Man måste dock konstatera följande:

a. Den angivna årliga förlusten, 13 milj. kronor, visar sig vid närmare analys utgöra skillnaden mellan en annu större förlust på de icke lönsamma grenarna av företagets verksamhet och en vinst på de lönsamma grenarna, nämligen distribution och försäljning (ej produktion) av gasol samt ammoniaktillverkning och under vissa förutsättningar kalkproduktion och kalkdistribution. Det är givetvis principiellt sett inte möjligt att i ett företag som Skifferoljebolaget med blandad tillverkning utan vidare angiva lönsamheten för varje produkt. Man kan dock i detta fall med vissa rimliga antaganden klart påvisa att de nämnda verksamhetsgrenarna är lönsamma.

b. Skifferoljebolagets försäljning av gasol för hushåll och småindustrier, 8.500 ton per år, utgör över 80 % av landets förbrukning för dessa ändamål. Härav säljs huvudparten, eller cirka 7.000 ton, genom bolagets egna försäljningskanaler.

.. Skifferoljebolagets ammoniakproduktion, 22.000 ton per år, motsvarar cirka 45 % av landets totala kväveproduktion.

d. Skifferoljebolagets produktion och distribution av jordbrukskalk, 25.000 ton per år, motsvarar cirka 22 % av landets förbrukning av jordbrukskalk.

Bolagets produktion av byggnadskalk utgör också cirka 25.000 ton per år. Totala förbrukningen i landet av byggnadskalk är icke känd.

e. Det torde av sociala skäl icke vara möjligt att utan vidare på kort tid nedlägga hela verksamheten.

5. I "Synpunkter på planeringen av Svenska Skifferoljeaktiebolagets fortsatta verksamhet", som föredrogs i bolagets styrelse vid sammanträde den 8 mars 1961, skisserades under benämningen "etapp 2" en reducerad verksamhetsform, som skulle kunna utgöra ett övergångsstadium till en slutlig "etapp 3", omfattande enbart de lönsamma grenarna av verksamheten. Den tanke, som låg bakom de här framförda synpunktarna, var den, att man icke huvudstupa skulle övergå till etapp 2, utan i stället först under några år med minsta möjliga reinvesteringar "slita ut" det nuvarande verket och intjäna den ganska avsevärda kapitaltjänst, som det ännu så länge lämnar, och att dessa år samtidigt skulle utnyttjas för att på bästa sätt i detalj planlägga etapp 2 och etapp 3 samt utföra de för etapp 2 nödvändiga nyanläggningarna, huvudsakligen bestående av en gasproduktionsanläggning som ersättning för bortfallet av HG-ugnen och en BK-ugn.

Man kan emellertid befara, att publicerandet av Oljeskifferutredningens betänkande kan utlösa en okontrollerbar avgång av personal från bolaget, som i sin tur kan framtvinga icke önskvärda driftinskränkningar med åtföljande produktionsbortfall. Det förefaller icke osannolikt, att en sådan utveckling kan bli mycket dyrbar för bolaget.

6. Det förefaller rimligt att man i dagens läge från staten och bolagets sida accepterar Oljeskifferutredningens slutsatser med de reservationer, som föranledes av vad ovan sagts.

Det kan också ifrågasättas, om det inte vore klokt, om man omedelbart i samband med betänkandets publicering från statens sida konstaterar, att det principiellt sett inte längre föreligger något statligt intresse att äga och driva företaget. Staten skulle sålunda i princip acceptera tanken att på ur affärssynpunkt för staten förmånligaste

sätt överföra bolagets aktier i andra händer. Förfallningar här om måste i så fall upptagas, och staten måste vara beredd att påtaga sig kostnaderna för en mer eller mindre långt driven r konstruktion av bolaget såväl i finansiellt som i andra avseenden. En förutsättning här för måste givetvis vara, att det skall kunna klart påvisas, att staten genom ett sådant handlingsätt kan lösgöra sig från sitt engagemang i bolaget till en lägre kostnad än de 95 milj. kronor, som en nedläggning enligt ovan skulle kosta.

7. En väsentlig förutsättning för att statens förluster på grund av sitt engagemang i Skifferoljebolaget i fortsättningen skall bli så små som möjligt torde vara, att staten omedelbart i samband med publicerandet av Oljeskifferutredningens betänkande klart deklarerar, att man är besluten att på ett affärsfärdigt sätt konsolidera och utveckla de lönsamma grenarna av bolagets verksamhet. En sådan deklaration skulle medföra
  - a) att bolaget har större utsikter att få kontroll över personalavgången och därmed undvika icke önskvärt produktionsbortfall. Detta kan betyda, att avsevärda belopp i form av kapitaltjänst kan intjänas under den närmaste framtiden.
  - b) om bolaget skulle försäljas, att detta kan ske på för staten gynnsammare villkor,
  - c) om bolaget icke nu försäljs, att den plågsamma omställningsprocedur, som bolaget under alla omständigheter måste genomgå, kan genomföras smidigare och med mindre kostnader för staten.

Örebro den 6 april 1961.

C.-W. Pilo

Beträffande "Diskussionsunderlag" av den 6 april 1961.

Vid samtal med överdirektör Älmeby den 12 april framkom tanken att, eventuellt vid senare omredigering, insätta en ny punkt 4 på sid. 2, mellan nuvarande punkterna 3 och 4, av ungefär följande lydelse.

Sedan 1956, då Bränsleutredningen 1951 avlämnade sitt betänkande, har, som ovan nämnts, grundtanken varit, att skifferoljeverksamheten skulle utvecklas. I kvantitativt avseende har emellertid verksamheten icke utökats. I stället har en genomgripande teknisk utveckling ägt rum, som medfört, i fasta löner och kostnader räknat, en avsevärd sänkning av framställningskostnaden för bolagets produkter.